

RECENZII

O nouă contribuție

Milan Vancu, *Srpsko-jugoslavensko-rumunski odnosi kroz vekove* (Relații sârbo-iugoslavo-române de-a lungul veacurilor), Belgrad, Editura Stručna knjiga, 2005, 303 p.

În anul 2005, a apărut la Belgrad, în limba sârbă, cartea prof. univ. dr. Milan Vancu, *Relații sârbo-iugoslavo-române de-a lungul veacurilor*. Lucrarea se înscrie în seria cercetărilor de interferență în plan istoric, cultural, lingvistic, existente în cele două spații culturale, fiind abordate în mod diacronic relațiile sârbo-române din cele mai vechi timpuri și până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Aceasta constituie, după cum menționează autorul, rodul prelegerilor de istorie contemporană, a cursului de istoria diplomației, istoria României și a relațiilor sârbo-române, ținute în fața studenților din ciclul de licență și de masterat, de-a lungul timpului, la Universitățile din Priština și Belgrad, precum și a preocupărilor neobosite ale acestuia în domeniul istoriografic.

Prefața lucrării, semnată de prof. univ. dr. Momčilo Savić, este o adevărată pledoarie, dacă mai era nevoie, în favoarea relațiilor de prietenie și bună vecinătate dintre cele două popoare de-a lungul veacurilor în spiritul cunoscutei afirmații a lui Nicolae Iorga: „Poporul român are doar doi prieteni: Marea Neagră și pe sârbi”. Momčilo Savić, constată, pe bună dreptate, că la baza bunelor relații dintre cele două popoare, român și sârb, au stat apartenența la biserica ortodoxă, precum și istoria comună în acest spațiu balcanic în lupta pentru păstrarea identității naționale și a credinței strămoșești.

Autorul a structurat volumul în șase capitole care poartă următoarele titluri: 1. *Relații sârbo-române în perioada veche*; 2. *Lupta poporului sârb și român împotriva expansiunii otomane în Balcani și Europa Centrală în secolele al XIV-lea – al XVIII-lea*; 3. *Lupta popoarelor balcanice pentru eliberarea de sub robia seculară a crotopitorilor străini în secolul al XIX-lea*; 4. *Relații sârbo-române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*;

5. *Relații sârbo-române la început de secolul al XX-lea.*; 6. *Relații sârbo-române în perioada dintre cele două războaie mondiale.*

Pentru ilustrarea argumentelor expuse, autorul folosește după fiecare capitol, pe lângă o bibliografie cuprinzătoare și documente din arhive, precum și lucrări istoriografice ale unor istorici și cercetători importanți ai relațiilor istorice și culturale sârbo-române, reușind astfel să redea cu discernământ științific, în respectul izvoarelor consultate, o imagine convingătoare și grăitoare a unei lucrări de referință.

În lucrarea sa, Milan Vancu pune accent pe cele mai importante evenimente istorice care au marcat destinele celor două popoare, începând din epoca medievală și până la mijlocul secolului al XX-lea. Autorul constată cu satisfacție că Serbia și România sunt printre puținele țări vecine din lume care n-au purtat între ele războaie, chiar și în perioadele de restriște din timpul conflictelor internaționale.

În primul capitol se expune pe larg etnogeneza poporului român și a limbii române, sunt menționate cele mai vechi izvoare care atestă relațiile politice româno-sârbe între cele două state feudale, legăturile de rudenie între dinastiile celor două cetăți de scaun. Sunt tratate legăturile din perioada medievală între Republica Ragusa cu Țările Române, tipografiile sârbești din Țara Românească, daniile făcute de domnitorii români mănăstirilor și hramurilor sârbești. Deosebit de interesante sunt și capitolele doi, trei și patru, dedicate unor episoade dramatice din istoria comună a popoarelor balcanice în lupta de secole pentru independență împotriva jugului otoman și a altor cotropitori străini, relațiile diplomatice dintre Serbia în perioada lui Mihailo Obrenović și Principatele unite din timpul lui Alexandru Ioan Cuza și obținerea independenței. Următoarele capitole urmează firul cronologic al evenimentelor istorice mult încercate, explicându-se pe larg alianțele, acordurile, confederațiile încheiate în timpul războaielor balcanice, a primului și a celui de-al doilea război mondial în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Volumul cuprinde în final trei documente autentice: comunicarea autorului la simpozionul internațional „Sud-Estul Europei în secolele al XIX-lea – al XX-lea. Unitate și diversitate”, București, 8-9 septembrie, 1992, intitulată *Comunitatea statelor balcanice*, „Convenția privind organizarea școlilor primare pentru minorități în Banat”, „Legea înființării Micii Antante” din 16 februarie 1933.

Volumul *Relații sârbo-iugoslavo-române de-a lungul veacurilor* ne prezintă argumente, dovezi grăitoare despre adevărul istoric bazat pe

documente arhivistice și lucrări istoriografice, evoluția relațiilor sârbo-iugoslavo-române din cele mai vechi timpuri și până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Lucrarea reprezintă nu numai o sintetizare a celor mai importante și mai noi lucrări de specialitate, ci și o interpretare nouă a evenimentelor legate de cele două popoare vecine și prietene, bazată pe o cercetare proprie.

Cartea reputatului profesor univ. dr. Milan Vancu reprezintă o contribuție serioasă la studierea și cercetarea interferențelor istorico-culturale sârbo-iugoslavo-române, remarcându-se prin capacitatea de sinteză și interpretare, volumul uriaș de muncă depus, rigoarea științifică și, nu în ultimul rând, caracterul didactic și aplicativ al acestei lucrări ce va figura, cu siguranță, în bibliografia obligatorie a oricărui curs de masterat ori doctorat.

Octavia Nedelcu

Jurnalul de la miezul nopții - voyeurism sau mod de cunoaștere. Maxim E. Matkin: Jurnalul de la miezul nopții: Slovnaft, Bratislava 2002

Jurnalul de la miezul nopții, versiunea editată a primului bestseller publicat pe internet în revista „InZine” în anul 2001, reprezintă (probabil) cartea de debut a autorului care-și apără cu încăpățănare anonimatul, adoptând cu autoironie un pseudonim provocator din punct de vedere psihanalitic, Maxim Matkin (în traducere, Maxim al Mamei) și poate fi considerat un jurnal de tip subiectiv. În prim plan sunt proiectate trăirile eului, evenimentele exterioare rămânând într-un plan secund. Este vorba de situații de viață, pe care eul le trăiește în dinamica existenței sale, le analizează și le evaluează cu dezinvoltură și naturalețe, ceea ce cadentează tonul autentic de jurnal. Prin introspecție, acestea ajung să se contopească cu însăși identitatea mentală a autorului. Introspecția devine astfel gestul prin care autorul ia în stăpânire realitatea, o subordonează propriilor trăiri subiective în care se contemplă întru autocunoaștere și acceptare de sine. Eul autorului nu se identifică neapărat cu eul personajului principal, Kretén (în traducere, Cretinul), ceea ce accentuează autenticitatea și credibilitatea narațiunii fără a atenta la intenționalitatea specifică acestei specii literare. Căci scriind, stabilind așadar un contact nemijlocit cu experiența Cretinului, conștiința autorului se îndepărtează de sine, ajunge să se contamineze de trăirile personajului, se obiectivează în același timp și gerează crizele personajului în elanul cunoașterii. Din această perspectivă, faptul că autorul își protejează anonimatul devine irelevant din punctul de vedere al specificității jurnalului ca specie literară. Altfel spus, la Maxim Matkin obiectivitatea nu ține de evenimentele narate, care pot fi simple exerciții de fantezie erotică, ci de modul în care autorul înțelege să conecteze conștiința universală, eul autorului și eul personajului. Acesta este momentul literar în care *Jurnalul de la miezul nopții* al lui Maxim Matkin depășește intenționalitatea strict psihologică a unui jurnal obișnuit, căci, prin introspecție, eul nu se mai regăsește în sine, ci devine o entitate independentă, deschisă conștiinței autorului, conștiinței universale. Matkin relativizează banalul existenței umane, arătând că trăirile omului sunt

esențiale și neesențiale în același timp, din moment ce tot ce pare banal în plan anecdotic devine esențial în planul conștiinței.

În *Jurnalul de la miezul nopții* frapează succedarea nonșalantă a diferitelor stări și episoade. Cretinul ironizează cu cinism societatea privită ca spațiu antropofag, în care omul este înghițit de promiscuitate, agresat de reclamă și imagistica de tip comercial, amenințat de noile curente ale vremii, de feminism, în speță, toate acestea într-o societate paradoxal neemancipată, unde femeia nu se întoarce către sine pentru a-și rezolva crizele existențiale, ci spre un soi de magie primitivă, și ea comercială, deja laicizată - spre ghicitoare. Autorul parafrazează ironic femeii cu veleități intelectuale care invocă profetic bărbatul de acțiune din penibila necesitate de a compensa golul interior sau problematizează aspecte ale vieții de cuplu sau abordează o multitudine de combinații extramatrimoniale din diferite perspective, cu excepția perspectivei „celei mai puțin importante“, și anume perspectiva etică. Matkin prezintă cu sarcasm opiniile diletantelor privind teoriile la modă despre reîncarnare, budhism, yoga, teorii adaptate societății laice actuale mustind de promiscuitate. Denunță „frumusețea americană“, cvasivirginitatea și artificialitatea femeilor „de o frumusețe perfectă, elaborată industrial“, cuceririle tehnicii și ale industriei cosmetice, pe iehoviști și fenomenul globalizării, sexualitatea vulgarizată prin televiziune și dans, agresivitatea și formele rafinate prin care se manifestă ea, anomaliile sexuale ale Suedezei și ale medicului veterinar Alex ca alternative la comunicarea interumană. Autorul filosofează pe marginea destinului uman în societatea contemporană decadentă în care omul se distruge precum scorpionul, într-un cerc de ulei, care, până la urmă, „își întoarce coada chiar împotriva sa“ și se ucide „cu propria-i otravă“. Matkin ridiculizează medicina alternativă, urinoterapia adoptată de Mystik (în traducere, Misticul), alimentația „alternativă“ a prietenelor de orientare cosmopolită ale lui Labuť (în traducere, Lebăda) și de la McDonalds, mistica „alternativă“ și sexul „alternativ“ manifestat prin voyeurism, onanism și așa-zisul „sex alb“, de data aceasta perceput nu ca un soi de contemplație a libidoului obiectal al eului, ci ca vizualizare a unor lucruri concrete, a unor fetișuri recuperate din banala existență cotidiană, cum ar fi alimentele sau produsele cosmetice. Cretinul însuși se exprimă într-un limbaj „alternativ“, într-un slang suculent presărat de neologisme, se scufundă în mizeria acestei lumi plină de alternative și - aparent și paradoxal în același timp - lipsită de alternative, își asumă această realitate și, detașat, caută scăpare. Din această perspectivă, *Jurnalul de la miezul nopții* devine

catharsis: scriind, subiectul se eliberează și învinge chiar realitatea traumatizantă.

La Matkin, nu este nici pe de parte vorba de exhibiționism, așa cum îl acuză unii critici literari. Intenția lui Matkin nu este aceea de a șoca publicul, nici de a scandaliza bunul gust. Autorul prezintă pur și simplu o realitate în care orice om se recunoaște. Și o face conștient, cu luciditate. Chiar dacă titlurile capitolelor amintesc de povestirile erotice ale lui Boccaccio și fac trimiteri directe la sexualitate (de exemplu, *A șasea noapte: Războiul spermelor*, *A șaptea noapte: Oral, anal, caviar*, *A zecea noapte: Același penis*, *A unsprezecea noapte: coitus interruptus ș.a.m.d.*), *Jurnalul de la miezul nopții* nu oferă simpla tentație de a contempla viața intimă a altora, ca în emisiunile de tipul *Big Brother*, nu afișează un voyeurism tendențios, ci prezintă realitatea demitizată, surprinsă în memorie sau în subconștient, prin care evenimentele se înscriu într-o anumită alchimie, transcend banalitatea și dobândesc o semnificație ontologică. În aceasta constă specificitatea și originalitatea *Jurnalului* lui Matkin.

Prin reactualizarea propriilor trăiri, Cretinul mărturisește cum se regăsește în prezent, după reproducerea mentală a experiențelor sale, și nu despre cum a fost la momentul trăirii lor concrete. Astfel, evenimentele și iluzia retrospectivă rămân undeva, în fundal, iar realitatea este asimilată de un alt fel de realitate: cea interioară, mentală, de un fel de conștiință care selectează și ordonează evenimentele pentru a evita repetarea lor. Prin acest procedeu, evenimentele înregistrate spontan, haotic se reorganizează într-un tot omogen și unitar. Personajul trece adesea de la un episod la altul fără a frânge coerența discursului narativ. Vorbește de orgasm ca de Nirvana, apoi trece la episodul legat de obsedatul Mystic pentru ca, prin experiența și atitudinea acestuia, să creioneze sexualitatea omului sănătos, fără bariere interioare și pasiuni defulate, capabil să trăiască autentic dincolo de falsele norme morale. El neagă aceste norme tocmai prin faptul că le aplică într-un context, de data aceasta cu totul diferit, gest prin care atenuază realitatea, plasând-o într-un context comic. De pildă, își pune sarcastic întrebarea: „Cu cine poate începe cel care se hotărăște să ucidă un grup de oameni, astfel încât să fie respectate bunele maniere? Scriitorul opina că trebuie să începi cu persoanele sus-puse și cu femeile, căci doamnele au prioritate. Lebăda și Suedeza erau de părere că doamnele au prioritate numai când este vorba de evenimente plăcute, iar despre moarte nu se poate spune că ar fi un astfel de eveniment, (...) prin urmare, într-o astfel de situație, este valabilă aceeași regulă ca atunci când intri într-un bar de noapte necunoscut și, eventual,

nesigur: domnii întâi“. La acestea, se adaugă aluziile la disputele politice în jurul centralei de la Gabčíkovo, soluția fiind una inocentă, concretizată în „propunerea elaborată“ a mamei Cretinului de „a îneca Ungaria și de a obține, astfel, ieșire la mare spre binele turismului. Desigur că le-am spune asta dinainte și ne-am împărți în mod echitabil avantajele“. Chestiunile grave de ordin politic se soluționează adoptând o atitudine ludică și un umor tragic. În acest spirit, autorul abordează și aspectele legate de războiul din Iugoslavia, iar prin faptul că nu se limitează la viața intimă a Cretinului, la analiza trăirilor și experiențelor acestuia, ci adaugă mereu felii din realitatea obiectivă, Matkin reușește din nou să evite limitarea la planul strict psihologic și să se deschidă cunoașterii în sens general. De fapt, chiar în această imanentă legătură dintre evenimentele exterioare și viața interioară a personajului care le verbalizează constă însăși esența jurnalului. Prin urmare, Matkin nu poate fi acuzat de egocentrism.

Jurnalul de la miezul nopții reprezintă reacția la artificialitatea vieții cotidiene, la negarea instinctelor sănătoase, a bunului simț sub impactul modelelor și teoriilor importate într-o societate de consum. Chiar dacă la prima vedere s-ar părea că Matkin, ca și Freud (pe care, de altfel, îl amintește deseori), explică totul pornind de la sexualitate și legătura dintre copii și părinți, din context se desprind întotdeauna numeroase alte argumente care motivează înstrăinarea individului de sine însuși și, indirect, de semenii săi. Mai mult, prin personajul Cretinului, care provine dintr-o familie cel puțin suspectă din punct de vedere psihanalitic, Matkin neagă această impresie. Tatăl Cretinului reprezintă un caz tipic de comportament deviant, căci toată viața a purtat pantaloni scurți de damă și și-a manifestat frustrările prin atitudinea sa rece față de copii, iar mama sa nu este departe de imaginea Cerberului. Și, totuși, în ciuda datelor ereditare, Cretinul și sora acestuia, Isterica, sunt, din punct de vedere psihic, personajele cele mai sănătoase, căci își urmează propria rațiune și propriile instincte. Uneori, Matkin ridiculizează supralicitarea psihiatriei în societatea contemporană și, în acest context, vorbește de hipersensibilitatea americanului care, „puternic impresionat sub efectul palincii de casă, s-a scăpat pe el și, ca urmare, cu lacrimi în ochi, a trebuit să telefoneze imediat terapeutului său din State pentru a-l informa asupra pățaniei sale sau reduce psihiatria la una dintre modalitățile perverse și sigure de a storce bani de la oameni.

Pentru Matkin, sexul și sexualitatea nu reprezintă singura modalitate de a explica frustrările individului ca la Freud, ci sunt mai degrabă legate de decadența și lipsa comunicării într-o societate în care, paradoxal, lumea

comunică mai mult ca oricând, își etalează viața intimă în emisiuni de televiziune și prin reviste și își propagă iubirea prin internet. Matkin nu explică aceste frustrări și anomalii prin sex și sexualitate, ci prin „androginizarea“ societății, ceea ce se reflectă inevitabil în relația de cuplu mai ales, de unde mult reproșata obsesie a autorului de a vorbi doar despre sex. La Matkin, femeia își pierde feminitatea, iar bărbatul se supune autorității feminine și-și pierde astfel propriile atribute. Visul Cretinului din *A opta noapte* poate fi interpretat ca alegorie a acestei crize globale. În vis, personajul ajunge pe un misterios tărâm subacvatic: „iar eu am simțit că e gata să mi se deschidă și să mă lase să o explorez. Știam că mă pot contopi cu ea oricând vreau, iar conștientizarea acestei posibilități era amețitoare.“ Elanului optimist de a cunoaște iubirea i se adaugă simbolul delfinului prevestitor al schimbării și un detaliu pe cât de banal, pe atât de surprinzător prin conotațiile sale contextuale vizionare: un tricou pe care scrie LAST HETERO.

Căutarea iubirii este simbolic ilustrată și pe coperta cărții: pentru a institui din nou iubirea și pentru a regăsi sensul vieții, omul trebuie să se scufunde în sine, în propria sa mizerie, să se detașeze, să-și ucidă eul heterogen, să se purifice pentru a reveni la viață cu naturațea și animalitatea sa originară. Varianta feminină de soluționare a acestei crize o evocă sora Cretinului, în opinia căreia omul trebuie să se regenereze singur, să se cunoască, să se accepte, să se deblocheze în perspectiva unui nou început.

Iar *Jurnalul de la miezul nopții* este, într-adevăr, o formă de autocunoaștere și acceptare de sine, în care autorul se scufundă, prin introspecție, în propria-i mizerie, dar și în mizeria societății contemporane, se detașează de sine însuși și, în același timp, își nimicește *alter ego*-ul contaminat, eul Cretinului, în care se recunoaște, se purifică și se reîntoarce la realitate ca un inițiat. Din acest punct de vedere, *Jurnalul de la miezul nopții* poate fi considerat spațiul în care dorința de autocunoaștere și de iubire se intersectează și descoperă sexualitatea nu ca imagine tentantă pentru voyeurști, amatori de pasiuni gata servite de un soi de pseudoliteratură, ci ca reflectare a crizei de comunicare și, până la urmă, a crizei morale în societatea în care trăim.

Jurnalul lui Matkin are meritul de a depăși intenționalitatea specifică speciei literare în care se înscrie, de a tinde spre imaginea unitară a realității, de a oferi un mod alternativ de cunoaștere printr-un alt fel de voyeurism, unul de factură intelectuală, subtil. Este un jurnal clasic, scris de un autor

care știe să fie credibil și natural într-o limbă credibilă, lipsită de ornamente și improvizații stilistice.

Marilena-Felicia Țiprișan

Florin Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*. Târgoviște, Ed. Cetatea de Scaun 2006

Traducerea în limba română a lucrării, de amplu ecou internațional, *The Making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700* (2001, Cambridge University Press) a lui Florin Curta a trecut aproape neobservată. Deși și autorul și traducătorul, Eugen S. Teodor, sunt arheologi consacrați, cu multe lucrări publicate în țară și peste hotare, iar autorul – de câțiva ani – s-a stabilit în Statele Unite, traducerea nu a stârnit, se pare, nici un ecou în publicațiile de mare tiraj. Păcat. Ne facem aici datoria de a o semnala măcar colegilor de breaslă, primii care sunt datori să o citească. Este, o spunem de la început, una dintre contribuțiile majore la descifrarea istoriei și arheologiei vechilor slavi. Dacă ținem seama de faptul că autorul s-a format la școala românească de arheologie, suntem cu atât mai mult datori să semnalăm apariția în traducere românească a acestui volum remarcabil, din toate punctele de vedere: densitate, profunzime, analiză, concluzii.

Florin Curta s-a făcut remarcat, încă din anii tinereții, când activa în România, ca un arheolog original, adesea curajos, cu ipoteze îndrăznețe și, ca totdeauna în asemenea situații, discutabile. Lucrarea sa, publicată inițial în limba engleză, reflectă ani de studiu asiduu privind o problemă pe cât de dezbătută, pe atât de politizată și, se pare, perpetuu politizabilă: apariția și evoluția vechilor slavi. Nu întâmplător autorul evită, ca titlu al cărții, termeni consacrați, precum *etnogeneză*, folosind un termen englezesc dificil de tradus: *making*. Sigur, ar fi „facere, creație, apariție, evoluție”, în funcție de context. Traducătorul a ales termenul „apariție”, provocator și, în același timp, cât mai aproape de sensul pe care, probabil, l-a dorit și autorul: un termen ambiguu, care respinge atât termenul consacrat, *etnogeneză*, tot mai desuet din perspectiva antropologică a ultimilor ani, dar și alți termeni posibili, cum ar fi *emergence* (în română ar fi tot „apariție”) sau *development* („dezvoltare”) etc.

Perspectiva autorului este una arheologică, drept pentru care cititorul de rând ar putea fi, eventual, derutat ori incomodat de multitudinea de

termeni, unii de strictă specialitate. Cu toate acestea, textul curge frumos, uneori nervos și polemic. Traducătorul a reușit, fără doar și poate, să redea admirabil fluxul original, poate ajutat și de îndelunga amicitie cu autorul care, la urma urmelor, este român. Ipoteza lui Curta este simplă: relația ori ecuația *cultură arheologică – limbă, grup etnic* trebuie analizată cu mare atenție căci, reușește el să ne convingă, în spatele unor culturi arheologice diferite se poate ascunde același grup etnic sau, din contra, culturi arheologice identice sau asemănătoare pot fi create de grupuri etnice diferite. Discuțiile de acest tip sunt, desigur, vechi și vor continua, fără îndoială. Cel mai interesant detaliu este, chiar la începutul lucrării, că reușim cu greu să definim *etnia*, cu atât mai mult să definim un grup etnic de pe la jumătatea mileniului I p. Ch. și care, ulterior, a avut o expansiune extraordinară: slavii. Într-adevăr, oricât ar fi de paradoxal, omul modern și contemporan folosind des *etnicul* ca definiție a sa într-un anumit context social, nu avem încă o definiție clară a etnicului, cu atât mai puțin o privire diacronică a devenirii etnice. Curta are meritul nu de a defini ori redefini *slovanstvo*, lucru pe care, de altfel, nu și-l propune, ci de a atrage atenția asupra unor „legende” politice moderne, apărute în secolul al XIX-lea, dar tenace și cu o spectaculoasă dezvoltare și în secolul al XX-lea până în zilele noastre.

În primul capitol, Curta își propune – și reușește – să definească *etnicitatea* și, mai ales, să treacă în revistă diverse concepte și teorii despre etnicitate. Capitolele următoare (2: *Izvoarele istoriei slavilor timpurii*; 3: *Slavii în izvoarele medievale timpurii*; 4: *Balcanii și limes-ul danubian în secolele al VI-lea și al VII-lea*; 5: *Barbarii din secolul al VI-lea*) abordează și aprofundează teme uzuale în lucrările de acest tip.

Un capitol aparte este al șaselea, *Elite și identitate de grup*, dedicat, între altele, dar esențial, fibulelor slave ori așa-zis slave. Este clar că autorul este un specialist în domeniul ornamenticii mileniului I, iar fibulele - un punct esențial al cercetării sale. În opinia sa, fibula, ca element al podoabei, poate fi un bun element definitoriu nu atât al etnicului, cât al contextului social evolutiv și al grupelor etnice în cadrul cărora era folosită.

Apariția slavilor este o lucrare amplă, ce se întinde pe circa 500 de pagini, cu un material ilustrativ bogat și, cel mai adesea, convingător. Cititorul va fi probabil surprins să constate că, pe tot parcursul amplei lucrări, românii, dar și alte grupuri etnice, lipsesc cu desăvârșire: autorul nu a încercat nici o analiză sincronică ori diacronică a unor posibile evoluții paralele, de exemplu, slavii în raport cu populația romanizată ori cu

populația germanică. Nu ne putem îndoii, citind și recitind capitolele lucrării, că autorul a evitat cu bună știință un asemenea demers, probabil din dorința de a evita interpretări politizabile (slavii în raport cu românii, slavii în raport cu germanicii etc.). Cu toate acestea, absența totală a unui asemenea demers, chiar și într-o lucrare de specialitate, de arheologia mileniului I, este, până la urmă, ciudată, deoarece lasă complet neacoperite unele teme importante de cercetare: care este, totuși, evoluția etnic-lingvistică a zonei? Cum au interferat slavii (ori ceea ce putem numi convențional slavi ori protoslavi) cu alte grupuri etnice contemporane lor? Cum putem reconstitui originea albanezilor (o altă temă pasionantă, deocamdată fără răspuns)? Ar fi doar câteva întrebări. E drept, le putem evita sau ocoli, dar, până la urmă, vor reveni totdeauna ca temă majoră de cercetare. Este probabil o mare lipsă a lucrării: îl lasă pe cititor total nedumerit asupra motivelor pentru care a evitat câteva repere majore, motiv pentru care și concluziile cărții sunt cu atât mai neconvingătoare (deși, paradoxal, întreg demersul autorului, până spre ultimele pagini ale lucrării sale, sunt deosebit de convingătoare!).

Scriem aceste rânduri nu pentru a încheia pe un ton critic. Florin Curta, după mulți ani de sinteze „clasice”, uneori de-a dreptul terne, reușește să redeschidă cu nerv o temă străveche de cercetare: originea și evoluția slavilor.

Este o temă abordată, de data asta într-un context mult mai larg, de două lucrări de excepție recent apărute în Republica Cehă.

*

* *

Jarmila Bednaříková, *Stěhování národů* (Migrația popoarelor), Praga, Ed. Vyšehrad, 2003;

Jarmila Bednaříková, Aleš Homola, Zdeněk Měřínský *Stěhování národů a východní Evropa. Byzanc, Slované, Arabové* (Migrația popoarelor și Europa de Est. Bizanțul, slavii, arabii), Praga, Ed. Vyšehrad, 2006

Ambele lucrări sunt datorate unui grup de specialiști, arheologi și istorici, care s-au format la Universitatea Masaryk din Brno, iar acum reprezintă ceea ce am putea numi Școala moravă de arheologie și de istorie. Prima dintre lucrări s-a bucurat de un asemenea succes (desigur, relativ, nu a fost un best-seller în sensul uzual al cuvântului, dar, în limitele unei lucrări de relativ restrânsă audiență, poate fi considerat un mare succes de editură), încât s-a simțit nevoia unei continuări. Astfel a apărut cea de-a doua lucrare, care privește migrația popoarelor, inclusiv a slavilor, într-un context mult mai larg, analizată paralel nu numai mișcărilor de populații din Europa, ci mergând până la comparații cu marea migrație arabă.

Spre deosebire de lucrarea lui Curta, cele două lucrări datorate specialiștilor cehi ar putea fi catalogate drept istorico-arheologice factice: analiza datelor istorico-arheologice este susținută de date concrete istorice și/sau arheologice, încercându-se, de aici, conturarea unei reconstrucții plauzibile. În cea mai mare măsură, autorii reușesc.

Pe aproape 400 de pagini, Jarmila Bednaříková ne propune, în *Stěhování národů*, o abordare largă, de la sfârșitul antichității până la consolidarea „statelor barbare”, ceea ce înseamnă una dintre cele mai pasionante și, totodată, cele mai obscure perioade ale Europei. Așa au dorit istoricii și arheologii să o numească: Dark Ages, epoca obscură ori întunecată. Este meritul autoarei de a ne prezenta, în pagini dense, o istorie aproape vie, o istorie a romanității și a creștinătății; portretul hunilor; soarta primilor creștini între germanicii vizigoți; ostrogoții ca supuși și stăpâni; vandalii și arianismul; suebii; burgunzii; francii și creștinismul, francii și statul; creștinarea „barbarilor”. Este meritul autoarei de a aborda chestiuni complexe și complicate, de a sublinia – ori de câte ori este cazul – marile probleme și marile enigme ale istoriei și ale arheologiei.

Al doilea volum, *Stěhování národů a východní Evropa. Byzanc, Slované, Arabové*, este încă mai amplu: peste 500 de pagini despre cea mai interesantă și mai captivantă perioadă a Europei postclasice: etnogeneza europeană; expansiunea slavă și avansul creștinismului; creștinarea Bavariei, Karantaniei și Panoniei; creștinismul în Panonia și în Moravia; creștinismul în Țările Cehe și în Polonia; slavii de nord-vest; slavii de sud; slavii de est; nomazii din Asia Centrală și lumea bizantină; expansiunea arabă; statul și codul juridic în lumea musulmană; etica și cultura în lumea musulmană; islamul și influența creștinismului și a iudaismului.

Din perspectiva studiilor stricte de slavistică, al doilea volum ni se pare un punct de referință. După remarcabila lucrare a lui Ján Pauliny,

Slované v arabských pramenech (Slavii în documentele arabe), Bratislava 1999, este poate cea mai importantă contribuție la cercetarea istoriei slavilor și, în general, a lumii central-europene între amurgul antichității târzii și victoria deplină a creștinismului, convențional secolul al X-lea p.Ch. Meritul cărții este totodată analizarea unei perioade istorice complexe în raport cu ansamblul european al timpului și, mai mult, în raport cu evenimentele din Asia Centrală și din lumea arabă. Este, să recunoaștem, o abordare vastă, complexă și rarissimă.

Sorin Paliga

PERSONALIA

**UN BIBLIOLOG POLONEZ LA A 90-A ANIVERSARE:
TADEUSZ ULEWICZ**

Profesorul Tadeusz Ulewicz, distinsul istoric literar polonez din Cracovia, decanul de vârstă al bibliologiei polone, a împlinit 90 de ani.

Născut la 4 august 1917 la Radom, în centrul Poloniei, proaspătul absolvent al Universității Jagiellone nu și-a putut începe activitatea la catedră din cauza izbucnirii războiului. În timpul ocupației îi apare la Cracovia un mic volum de versuri (litografiat) cu tematică patriotică (*Despre libertate*, mai 1940). La trei ani după război, în 1948, își dă doctoratul în filologie, cu tema *Conștiința slavă a lui Jan Kochanowski. Din problematica psihologică a Renașterii Poloneze*, iar peste alți doi ani, în 1950, apare teza sa de habilitare, *Sarmația. Studiu asupra problematicii slave în secolele al XV-lea și al XVI-lea*, ambele cunoscând o recunoaștere unanimă în țară și în străinătate, fiind considerate astăzi studii de referință în istoriografia literară poloneză¹.

De-a lungul a peste șase decenii de cercetare științifică, din care aproape jumătate de veac ca profesor la Catedra de Istoria Literaturii Polone a Universității Jagiellone din Cracovia (până la pensionare, în 1987), profesorul Tadeusz Ulewicz și-a construit cu migală și stăruință un adevărat monument de știință umanistă. Întreaga viață și-a dăruit-o cărții, culturii, literaturii. Un mare erudit, un mare pedagog, un însuflețit organizator al vieții științifice, un împătimit al cărții vechi, al cărții *frumoase*, al cărții *frumos* scrise și *frumos* arătate lumii. Parcurgerea unei pagini scrise de Domnia Sa este o adevărată sărbătoare a spiritului. Să ne închipuim un Cartoian, un Simonescu, un Chițimia polonez: acesta este – azi nonagenarul – Tadeusz Ulewicz.

Opera sa, vastă și diversă, acoperă câteva domenii predilecte ale umanioarelor: cultura și literatura medievală și renașcentistă, istoria cărții vechi, manuscrise și tipărite. Bibliografia lucrărilor sale – impresionantă – cuprinde peste 400 de poziții, din care aproape 20 de volume, unele

¹ Au fost reeditate recent (2006) la Editura „Collegium Columbinum” din Cracovia.

fundamentale pentru comparatistica literară și bibliologia poloneză a secolului al XX-lea.

Continuator al liniilor de forță reprezentate în istoria culturii de marele Aleksander Brückner (1856-1939), iar în bibliologie de Kazimierz Piekarski (1893-1944), Tadeusz Ulewicz a reluat, reinterpretat și reevaluat, cu noi nuanțe și sugestii, în plan documentar și comparatist, câteva dintre momentele de mare strălucire ale culturii polone: opera lui Jan Kochanowski (1530-1584), cel mai mare poet al Renașterii polone; multiplele relații culturale polono-italiene în secolele al XIV-lea – al XVII-lea, locul și rolul Cracoviei – această „Florență a slavilor” în istoria culturii polone și europene; cartea și tiparul polonez în secolele al XV-lea – al XVI-lea. Fiecare dintre aceste direcții de cercetare poate fi ilustrată cu numeroase exemple din vasta sa operă; în unele cazuri se pot semnala și dovezi ale interesului său pentru fapte și oameni de cultură români. Iată numai câteva din acestea:

1. Cochánoviana. După teza de doctorat amintită mai sus, dintre numeroasele studii asupra marelui poet renașcentist polonez (ce se alătură câtorva excelente ediții din opera acestuia), reținem studiul fundamental, *Oddziaływanie europejskie Jana Kochanowskiego od Renesansu do Romantyzmu* (Ecoul european al lui Jan Kochanowski – din Renaștere până în Romantism), apărut la Cracovia în 1970. Trebuie reținut din acest studiu că *pe primul loc în ordine cronologică a ecourilor* versiunii lui Kochanowski a *Psalmilor* lui David în afara granițelor Poloniei este *Dosoftei*, mitropolitul Moldovei, cu a sa *Psaltire în versuri* (Uniev, 1673), precedându-l astfel pe bielorusul Simeon din Poloțk (1680). În fragmentul despre *Dosoftei* (p. 7-9), Tadeusz Ulewicz folosește chiar ediția I. Bianu (1887), aflată în fondul de carte veche al Bibliotecii Jagiellone din Cracovia¹, reproduce foaia de titlu a ediției princeps a *Psaltirii* lui *Dosoftei* și amintește contribuția lui L. Gáldi despre *Dosoftei*, discipol al lui Kochanowski („*Studia Slavica*”, Budapesta, 1960), pe care o și recenzase cu câțiva ani în urmă (în „*Ruch Literacki*”, Cracovia, IV, 1963, p. 56-57), dar ține să sublinieze (p. 9), după relatarea lui N. Cartoian (aflată tot de la L. Gáldi), că *Dosoftei* „a făcut uneori apel și la modele din poezia populară

¹ Vezi, pentru aceasta, și studiul nostru, *Ioan Bianu și relațiile sale cu istorici și filologi poloni*, în vol. *Cercetări lingvistice și literare româno-slave*, Editura Universității din București, 1996, p. 198-199.

românească” (întrebându-se dacă nu cumva acest procedeu s-ar datora și exemplului lui Kochanowski însuși, care și el imitase pe alocuri metrica populară!). T. Ulewicz ține să sublinieze, de asemenea, (după Cartoian), răspândirea pe teren românesc a psalmilor versificați de Dosoftei, până la adaptări muzicale și cântări, alături de colinde, la sărbătorile religioase ale românilor.

Acum, după mai bine de un secol de la ediția Ioan Bianu, la impresionanta bibliografie asupra lui Dosoftei în relație cu Kochanowski, cu precizarea naturii și limitelor influenței poetului polon asupra versiunii mitropolitului român, așa cum reiese din ultimele exegeze românești (Nicolae Manolescu, Dan Horia Mazilu, N.A. Ursu, Mircea Scarlat, Al. Andriescu), trebuie adăugată ca „o nouă piesă la dosar” și opinia profesorului cracovian Tadeusz Ulewicz.

2. Italo-Polonica. A fi istoric literar-medievist-renascentist în Polonia înseamnă a fi în bună măsură italianist. Este „în firea lucrurilor” și Tadeusz Ulewicz este printre cei mai străluciți exegeți ai relațiilor culturale polono-italiene. Pe drumul deschis de un S. Windakiewicz (1891), Jan Ptaśnik (1922) și Mieczysław Braher (1927), Domnia Sa a îmbogățit domeniul cu studii fundamentale, rod al numeroaselor cercetări în biblioteci italiene (și nu numai). Nelipsit de la frecventele simpozioane italo-polone din Italia, el însuși organizator al unor astfel de manifestări în Polonia, T. Ulewicz este, prin volumul și densitatea contribuțiilor sale, un moment de referință. O dovedește excelentul volum *Iter Romano-Italicum Polonorum, czyli o związkach umysłowo-kulturalnych Polski z Włochami w wiekach średnich i Renesansie* (Cracovia, 1999), dedicat Papei Ioan Paul al II-lea, o sinteză inegalabilă a cercetărilor sale îndelungate în domeniul istoriei relațiilor culturale italo-polone. Nu o dată și istoricul literar român găsește în acest volum nu puține sugestii privind faptele, oamenii, ideile și evenimentele „italo-polone” pentru încercările de sinteză „italo-polono-română” (așa cum am avut noi înșine prilejul în cuprinsul comunicărilor noastre pe această temă, ținute la Cracovia în anii '70).

3. Cracoviana. Legat prin toată ființa sa intelectuală de Cracovia, orașul studiilor sale, în care a profesat toată viața, profesorul Ulewicz este, prin tot ceea ce a făcut, în și pentru această *Mecca* poloneză, o emblemă. El este pentru Cracovia, în domeniul istoriografiei literare polone, cel care a fost pentru Varșovia marele Julian Krzyżanowski. Profesor-creator de

școală în domeniul istoriografiei literare la Universitate, savant de notorietate pe plan european, reprezentând Polonia la numeroase reuniuni științifice, el însuși organizator al multora dintre acestea, neobosit redactor al revistei cracoviene de istorie și critică literară „Ruch Literacki”, în paginile căreia a popularizat și lucrări românești¹, Tadeusz Ulewicz este la Cracovia pentru noi toți, poloniștii, atât din Polonia cât și din străinătate, o călăuză, o lumină, un drum sigur spre marea cultură. Masivul volum de aproape 700 de pagini, intitulat *Cracovia Litterarum, Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski² w dobie Renesansu* (Cultura intelectuală și literară a Cracoviei și regiunii Małopolska în perioada Renașterii), cuprinzând textele comunicărilor la Sesiunea științifică internațională consacrată comemorării a 400 de ani de la moartea lui Jan Kochanowski (Cracovia, 10-13 octombrie 1984), apărut în 1991, este o adevărată comoară. Profesorul Tadeusz Ulewicz a fost, practic, sufletul acestei reuniuni, de mare răsunet pe plan național și european, el însuși ținând o excepțională comunicare despre rolul „societăților literare” cracoviene în timpul Renașterii (în volum, la p. 167-198). Parcurgerea volumului ne oferă la tot pasul informații de mare preț, cum ar fi, de pildă, cea (necunoscută la noi), că, în anul 1591, profesorul Marcin Wadowita a predat cosmografia la Universitate folosind cunoscuta lucrare a lui Joannes Honterus, *Rudimentorum cosmographiae libri duo*, apărută la Cracovia, în anul 1530 (alte, numeroase ediții tot aici)³.

4. Bibliologica. Acest mare împătimit al cărții, *al cărții grele și frumoase totodată*, care este Tadeusz Ulewicz, reprezintă – nu poate să nu reprezinte – și un corifeu al cuvântului scris. Istoria cărții manuscrise și tipărite, a officinelor tipografice polone din secolele al XV-lea – al XVI-lea, a răspândirii cărții străine în Polonia și a celei poloneze în străinătate sunt teme care răzbat în numeroase puncte din vasta sa bibliografie. Cercetările

¹ De exemplu, recenzia studiului lui I.C. Chițimia în „Ruch Literacki”, IX, 1968, nr. 1, p. 68 („o lucrare serioasă, de largă documentare, un exemplu și pentru istoricii polonezi ai folcloristicii”).

² Małopolska (Mica Polonie) – regiunea de sud-est a Poloniei, cu capitala la Cracovia, denumire istorică, precum la noi *Moldova, Țara Românească* etc.

³ Vol. citat, p. 610 (comunicarea lui Jan W. Lachendro). De altfel, Honterus este trecut la loc de cinste în istoria științei polone, cf. *Dzieje nauki polskiej*, red. Bogdan Suchodolski, vol. VI, *Dokumentacja bio-bibliograficzna*, elaborată de Leszek Hajdukiewicz, Wrocław-Varșovia-Cracovia-Gdańsk, 1974, p. 237-238.

asidue în marile biblioteci cracoviene, ca și în Italia (la Florența, Veneția, Roma, Milano, Padova) l-au adus în poziția de cel mai avizat cunoscător în domeniul incunabulisticii, al cărții renașcentiste poloneze și europene atât în planul conținutului și limbii textelor, cât și al tehnicii tipografice. O dovedește cu prisosință volumul în care și-a adunat – revăzute și augmentate – cele mai substanțiale studii din acest domeniu, intitulat *Wśród impresorów Krakowskich doby renesansu* (Printre tipografii cracovieni ai timpului Renașterii), apărut la Cracovia în 1977. Într-un veșmânt grafic de excepție (asigurat de „Wydawnictwo Literackie”), ne întâmpină pagini (aproape 300!) de profundă erudiție, cu o elegantă scriitură stilistică, încărcate de superbe ilustrații (peste 80), care fac din această carte o adevărată sărbătoare pentru ochi și pentru minte. Spre deosebire de alte volume, fatalmente mai didactice, dar tot atât de valoroase, găsim aici un plus de căldură sufletească, nu puține evocări *pro domo*, fie ale entuziasmului nestăpânit în fața unei descoperiri, fie ale încântării profunde față de frumos în adevăratul înțeles al cuvântului. Ce poate fi mai elocvent decât moto-ul din *Biernat z Lublina*¹, din fruntea prefetei autorului:

„Cu cartea-n mână de petreci,
Singur n-ai să fii în veci,
Dar de mi te bagi în gloată,
Singur fi-vei viața toată.” (trad. noastră – M.M.)

În tradiția celor mai multe dintre cărțile analizate, savantul Tadeusz Ulewicz însoțește textul cu *note marginale*, menite să atragă atenția cititorului asupra informației directe din conținut, înlesnindu-i lectura. Procedeu acesta – foarte răspândit în cartea veche europeană –, asemeni altora, cum ar fi explicația ilustrației reproduse *nu dedesubt, ci alături* (în stânga sau în dreapta acesteia), fapt ce duce și la *modificarea formatului*, dau volumului acel farmec, numai în aparență vetust, care apropie o dată mai mult pe cititorul zilelor noastre de „aerul” umanist al secolelor trecute.

În afara multor informații de real interes pentru orice specialist în istoria cărții vechi, sunt de reținut pentru noi românii câteva date, ca, de pildă, exemplarul unicat din *Attila* al lui Filippo Buonaccorsi-Callimach – umanistul italian stabilit la Cracovia -, publicat la Trevisio în 1489 (și pe

¹ *Biernat z Lublina* (1465-1529), autor al primei cărți tipărite în limba polonă, *Raj duszny* (Raiul sufletelor), 1513, cf. *Dzieje nauki polskiej*, VI, p. 41-42.

care T. Ulewicz l-a consultat la Veneția, cf. p. 54), pentru că, după câte știm, o comparație cu *Attila* lui Nicolaus Olahus nu s-a făcut până acum; o altă știre (cunoscută, oare, la noi?) se referă la o dedicație a lui Aldus Manutius către episcopul Jan Lubrański din Poznań (1503-1504), din care rezultă dorința vestitului editor venețian de a se întreprinde căutări de manuscrise antice (cu deosebire grecești) în Polonia și în... Dacia, adică în Moldova. Chiar dacă faptul acesta nu s-a realizat, conchide T. Ulewicz, el este încă o mărturie a alianței umaniste italo-polone în secolul al XVI-lea, „între Veneția și Sarmația de dincolo de Carpați” (p. 38-39)¹. Bine informat, ca întotdeauna, autorul amintește în legătură cu tipăriturile venețiene ale vremii, studiul fundamental al lui V. Molin, *Venise, berceau de l'imprimerie glagolitique et cyrillique* („Studi Veneziani”, VIII, Florența, 1966, p. 347-445)².

*
* *

Cunoșteam unele dintre lucrările lui Tadeusz Ulewicz încă din anii '50-'60, ca student, apoi asistent-polonist la Universitatea din București. Nu-l știam ca om și savant, acasă la el, în Cracovia. Întâlnindu-l pe la sfârșitul anilor '60, când am fost numit lector de limba română la Universitatea Jagiellonă, m-am recomandat ca elev al profesorului Ion C. Chițimia. A fost destul ca să mă dorească aproape, să stăm mai mult de vorbă, să afle cât mai multe despre polonistica românească. Și nu peste mult timp, lucru rar, ... m-a invitat acasă! La 20 martie 1970 (nu voi uita niciodată ziua aceasta) am intrat sfios pe ușa locuinței sale din strada Łobzowska 59. Un templu, un sanctuar, o cetate! Peste tot, cărți, numai cărți. Profesorul, în picioare, cu o carte în mână (asemeni lui Machiavelli, care-i citea pe antici plimbându-se de la un capăt la altul al încăperii) și cu creionul în cealaltă (așa cum ni-l înfățișează poza alăturată, din volumul omagial apărut mai târziu, la a 70-a aniversare). Și un alt fapt impresionant: alături de miile de cărți (câte vor fi fost?), pe locurile rămase libere dintre rafturi - numai vederi colorate din

¹ Despre J. Lubrański, umanist cu studii la Cracovia, bine cunoscut în cercurile intelectuale italiene, vezi și *Dzieje nauki polskiej*, VI, p. 367-368 (cu bibliografie).

² Amintit încă în prefața cărții (p. 7).

toată lumea, dintre care nu puține erau cele pe care le-aș putea trece în categoria „iconografiei bibliologice” (clădiri de biblioteci, cu interioare ale acestora, foi de titlu ale unor ediții memorabile poloneze și străine ș.a.). Ce și cât am discutat împreună s-ar întinde pe multe pagini. Amintesc numai verva sa spirituală, causeriile la tot pasul, cu care-și înveșmânta inegalabila erudiție. Și, de ce să n-o spun, admirația pentru faptul că un străin care n-a studiat în Polonia se poate exprima fluent în limba polonă. Sfiala de la început a trecut ca prin farmec, mai ales că Profesorul mă trata ca un egal (!), așa cum a și ținut s-o facă în dedicația pe o carte dăruită la plecare („Iubitului coleg dr. Mihai Mitu, cu cordialitate și cele mai bune urări”): o ediție proaspătă din drama *Respingerea solilor greci* a lui Jan Kochanowski. În anii care au urmat, până în 1976, cât am stat la Cracovia, ne-am întâlnit de multe ori, de fiecare dată cu cel mai mare folos pentru mine. Mi-aduc aminte cu câtă atenție a parcurs cele peste 40 de pagini din manuscrisele lui Ioan Budai-Deleanu, în latinește, *De Slavis* și *De origine Slavorum*, din care făcusem câte o copie (în manuscris; pe atunci, se știe, nu se... folosea xerox-ul!). Mi le-a înapoiat după vreo două săptămâni, încărcate de notele sale marginale în creion, care ni s-au dovedit ulterior atât de utile: exclamații de admirație față de marele istoric român, atenționări de tot felul, mai ales comparativ cu polonezii secolelor al XVI-lea – al XVII-lea ș.a. Ediția L. Gyémánt (excepțională!) a dizertațiilor istorice ale lui Budai va apărea abia în 1991 și pentru mine observațiile și sugestiile lui T. Ulewicz, prin anii '70 au fost mană cerească!

Mai târziu, de câte ori pașii m-au îndreptat spre Cracovia, l-am căutat, l-am întâlnit, am discutat îndelung. Neobosit, în ciuda vârstei tot mai înaintate, Tadeusz Ulewicz își răspândea energia și comorile cugetului, la fel de generos ca întotdeauna. Omul acesta, mare și bun, mai are și o calitate – rară astăzi –, aceea de *a se bucura*, a se bucura sincer, fără înconjur, de succesele altora, mai ales ale celor mai tineri. Savantul acesta, care știe atâtea și atâtea, care a citit și a scris toată viața, se bucură de orice pagină mustind de înțelepciune din partea oricui ar veni, de fiecare noutate, de fiecare creație neobișnuită originală, în limbă și în literatură, aparținând unui confrate, polonez sau străin. Un episod semnificativ: în toamna anului 1991, aflându-mă la aniversarea a 500 de ani de la primele tipărituri chirilice ale lui Schweipolt Fiol la Cracovia, în cursul referatului meu despre incunabulul de la Brașov” (exemplarul – unic la noi – din *Triodul înflorit*, de la Muzeul

din Șcheii Brașovului)¹, pentru definirea procedurii lui Fiol de a-și reproduce numele ca editor și tipograf sub xilografura reprezentării „Răstignirea”² am folosit termenul *reklamówka*, creat ad-hoc (din pol. *reklama* + suf. *-ówka*). Profesorul T. Ulewicz, care, între altele, scrisese zeci de pagini despre „reclama editorială” (*reklama wydawnicza*) la tipografia cracovieni ai secolului al XVI-lea, s-a bucurat ca un copil când primește o jucărie nouă: „Wspaniale, Panie Kolega! Ale się Panu udało!” (Minunat, Domnule Coleg! Bine v-a mai ieșit!). Pentru mine, care în țară țineam și un curs despre derivarea cuvintelor în limba polonă contemporană, noua formație lexicală mi s-a părut firească, la îndemâna oricui, ca și profesorului T. Ulewicz, de altfel, care însă nu și-a putut reține entuziasmul în fața noutății, mai ales când aceasta venea tocmai de unde se aștepta mai puțin.

În ultimii ani am fost mai rar la Cracovia, ultima oară prin 2004, numai pentru vreo două zile. Practic, nu ne-am mai întâlnit de vreo șase ani, din 2001, de la comemorarea marelui slavist Franciszek Ślawski, cu care prilej T. Ulewicz mi-a dăruit ultima sa carte, *Iter Italico-Romanorum*, evident, cu dedicație, cu aceiași „călduroasă strângere de mână” (*serdecznym uściskiem dłoni*) ca pe toate cărțile (și sunt vreo șapte!) primite de la dânsul (nu mai e nevoie să adaug că, de fiecare dată, m-am revanșat mult mai modest).

Astăzi, la 90 de ani de viață, academicianul Tadeusz Ulewicz, nestorul istoriografiei literare polone, doctor *honoris causa* al Universităților din Milano și Łódź, Omul și Savantul care, alături de profesorii mei din țară, mi-a întărit, printre străini, dragostea de carte, de știință, trăiește retras, în cetatea din iubita sa Cracovie, alături de tovarășa de viață, distinsa doamnă Teresa Baluk-Ulewiczowa, care i-a îngrijit, recent, cu multă dragoste, reeditarea operelor sale de tinerețe.

Îl strâng la piept cu adâncă recunoștință de aici, din țara mea, România, și-i urez încă mulți ani, în deplină sănătate, cu speranța că ne vom putea revedea, cât mai curând, acasă la Domnia Sa, printre cărți, printre gânduri, printre amintiri.

Mihai Mitu

¹ Vezi relatarea noastră din nr. 2 (2005) al „Revistei Române de Istorie a Cărții”.

² Vezi reproducerea foto în *ibidem*.

PROFESORUL TIBERIU PLETER LA 75 DE ANI

Tiberiu Pleter s-a născut în orașul Simeria (jud. Hunedoara), la 2 mai 1931. După absolvirea liceului, în anul 1951, s-a înscris la Facultatea de Filologie a Universității din București, la secția de limba și literatura cehă (1952-1957), obținând diploma de licențiat în filologie.

În toamna anului 1957 a fost numit preparator la Catedra de limbi slave a Facultății de Filologie (mai târziu devenită Facultatea de Limbi Străine), fiind promovat la scurt timp asistent, iar în anul 1960, lector universitar (titularizat în 1965). În această calitate a ținut cursul de limbă cehă contemporană, cursul opțional de limbă, cursul de istoria limbii cehe și dialectologie, precum și ore de curs practic, îndeosebi conversații, interpretări de texte și exerciții gramaticale.

În anul 1990 a ocupat prin concurs postul de conferențiar, iar cinci ani mai târziu, tot prin concurs, pe cel de profesor universitar. Din anul 1970 până la pensionare (2002) a răspuns de activitatea didactică și științifică a secției de bohemistică în cadrul Catedrei de limbi slave. A predat, de asemenea, cursul de metodică, fiind implicat în activitatea de perfecționare a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar de profil (examene de definitivat și de grad didactic, asistențe și inspecții, prelegeri și seminarii etc.). Din anul 1964, la solicitarea departamentului Minorități din Ministerul Educației și Cercetării, a elaborat programe de învățământ pentru predarea limbii cehe materne în clasele I-V ale școlilor cu limba de predare cehă din România – ele fiind periodic revizuite și îmbunătățite, iar, între anii 1967-1993, a publicat, la Editura Didactică și Pedagogică din București, manuale de citire, gramatică și compunere destinate claselor I-V, pe care le-a revizuit în vederea reeditării. În anul 1993 a scos de sub tipar la EDP o *Culegere de texte din literatura cehă modernă (Výbor z moderní české literatury)*, ce conține, pe lângă textele autorilor cehi clasici, și medalioanele literare ale scriitorilor. Lucrarea s-a bucurat de succes, fiind reeditată.

La solicitarea colectivului de limba slavă veche al catedrei, din anul universitar 1988-1989 a condus și seminarii de limba paleoslavă și slavonă românească la unele grupe de studenți ai facultății noastre, precum și ai

Facultăților de Litere și de Istorie. În colaborare cu lect. dr. Ruxandra Lambriu și lect. dr. Cătălina Puiu a elaborat și tipărit la Editura Universității București două lucrări destinate activității de seminar, și anume: *Slavona românească. Culegere de texte*; EUB, 2002 (80 p.) și *Limba slavă veche. Culegere de texte*, EUB, 2005 (ediția a II-a, revizuită și adăugită, 158 p.).

În anul 1976, la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj a susținut teza de doctorat intitulată *Fonetica și fonologia graiului ceh din Peregul Mare, județul Arad* (conducător științific fiind regretatul profesor Ioan Pătruț), obținând titlul de doctor în filologie. Fragmente din teză au fost publicate în „Analele Universității din București (XIV, 1965, p. 369 și urm.; XXV, 1976, p. 83 și urm.), dar și în „Romanoslavica (XIV, 1967, p. 259 și urm.). A participat, în calitate de coautor, la elaborarea lucrării *L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves* (apărută în „Romanoslavica”, XVI, 1968, p. 59 și urm.), ținută sub formă de referat la una dintre secțiunile celui de al VI-lea Congres Internațional al Slaviștilor – Praga, 1968. Expunerea s-a bucurat de interesul participanților la sesiunea de comunicări a secției, iar în anul 1969 a fost premiată de Ministerul Educației și Cercetării din țara noastră.

Beneficiind de o temeinică pregătire lingvistică, bazată pe studierea sistematică a lucrărilor fundamentale din domeniu, profesorul T. Pleter a publicat câteva volume de referință, care s-au bucurat de largă apreciere în rândurile specialiștilor și studenților:

1) *Fonetica și fonologia limbii cehe literare contemporane* (188 p.), EUB, 1981. Pe lângă descrierea sistemului fonologic și a corelațiilor fonologice din care este constituit, autorul menționează relativ detaliat contribuția Școlii lingvistice de la Praga la abordarea pe baze structurale a laturii materiale a limbii și a funcției sunetelor limbii în comunicare, insistând asupra elementelor deosebite în raport cu concepția reprezentanților școlii glosematice daneze (L. Hjelmslev), ai școlii de la Yale (S.U.A.), ai școlii fonologice ruse (S.K. Şanmian) etc.

2) *Gramatica limbii cehe. I. Morfologia numelui*, București, EUB, 1986 (324 p.); *Gramatica limbii cehe. II. Morfologia verbului, Părțile de vorbire neflexibile*, București, EUB, 1989 (464 p.) – o premieră absolută în România în privința expunerii sistematice a structurii gramaticale a limbii cehe actuale. Cele două părți se bazează pe bogata experiență didactică a autorului care a recurs adeseori la metoda contrastivă.

3) *Istoria limbii cehe. Introducere. Fonetica istorică* – curs universitar în limba cehă, apărut la EUB, în anul 1973 (160 p.), remarcabil

prin efortul de sistematizare și de interpretare a fenomenului fonetic din punct de vedere istoric.

O altă direcție de cercetare s-a concretizat în lucrări de literatură și cultură cehă:

1) *Epoca umanismului în Țările Cehe*, în volumul *Arte poetice. Renașterea*, București, Editura Univers, 1986, (p. 613 și urm.), în care face o trecere în revistă a creației principalilor reprezentanți ai Renașterii din Cehia și Moravia, punând astfel la dispoziția cititorului român informații importante cu privire la manifestarea acestui cunoscut curent cultural în spațiul central-european.

2) *Istoria literaturii cehe vechi*, București, EUB, 1992 (312 p.), o expunere sistematică și accesibilă, elaborată în limba română, destinată nu numai studenților de la secțiile de limbi slave, ci și unui public mai larg. Autorul urmărește evoluția fenomenului literar ceh în strânsă legătură cu evoluția mentalităților și cu situația social-politică a fiecărei perioade în parte: tradiția chirilo-metodiană (secolul al X-lea) în spațiul moravo-boem, literatura cehă de expresie latină (secolele al XI-lea al XII-lea), primele scrieri literare cehe (cumpăna veacurilor al XIII-lea - al XIV-lea), literatura secolului al XIV-lea, literatura perioadei husite și posthusite (prima jumătate a secolului al XV-lea), literatura epocii umaniste (secolele al XV-lea al XVI-lea), literatura barocă din perioada Contrareformei religioase (secolele al XVII-lea – al XVIII-lea), începuturile literaturii cehe moderne: perioada Resurecției naționale și spirituale a cehilor (sfârșitul secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Cartea servește drept model de lucru pentru celelalte secții de slavistică, fiind o dovadă convingătoare a necesității elaborării unor asemenea instrumente didactic-științifice în limba română.

În afară de volumele menționate mai sus, T. Pleter a publicat numeroase articole și studii în reviste de specialitate (vezi, printre altele, „Limba română”, XVII, 1968, nr. 4; „Studii și cercetări lingvistice”, XL, 1969, nr. 2; „Analele Universității din București”, XV, 1966; „Romanoslavica” (XIX, 1979 etc.). A participat la diferite sesiuni științifice, la colocvii și simpozioane naționale și internaționale. A făcut parte din comisii de doctorat și de promovare didactică, a îndrumat lucrări de licență și de masterat, remarcându-se prin incontestabile calități de pedagog.

Dragostea și pasiunea pentru studiu, gândirea logică și riguroasă, spiritul critic și polemic, dorința de cunoaștere, iată câteva trăsături care l-au

impus pe T. Pleter ca pe unul dintre cei mai cunoscuți și respectați slaviști români.

Dacă la aceste calități adăugăm colegialitatea și onestitatea de care a dat dovadă de-a lungul celor peste patru decenii de activitate universitară vom înțelege și mai bine simpatia și prietenia de care se bucură printre colegi.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani, îi dorim din toată inima „La mulți ani!”.

Constantin Geambașu

IN MEMORIAM

**STAN VELEA
(1933-2007)**

La sfârșitul lunii iunie 2007 s-a stins din viață Stan Velea, remarcabil istoric și critic literar, excelent traducător, popularizator al literaturii și culturii polone.

După absolvirea secției de slavistică la Facultatea de Filologie din București (1952-1957), a obținut licența în limba și literatura polonă. În 1957 a fost repartizat la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde a lucrat până la pensionare (2003), urcând toate gradele cercetării științifice. A condus un timp sectorul de literatură universală, apoi colectivul de slaviști din cadrul institutului.

Încă de la începutul activității, tânărul cercetător s-a angajat în proiecte foarte ambițioase pe care le-a realizat în cea mai mare parte datorită unei perseverențe și hărnicii ieșite din comun. Înțelegând câte sunt de făcut în domeniul literaturii polone și al traducerilor, s-a înscris la doctorat și, la scurt timp după publicarea unei ample monografii despre *Władysław Reymont* (1966), și-a susținut teza de doctorat, obținând, în anul 1968, titlul de doctor în filologie. Structurată în capitole menite să dezvăluie specificul creației marelui prozator, laureat al Premiului Nobel în anul 1924, autorul a aplicat cu succes demersul comparatist care va constitui o trăsătură permanentă a viitoarelor sale studii.

O dată cu elaborarea studiilor consacrate celor mai reprezentativi scriitori polonezi, înscrise în planul de cercetare al Institutului, se conturează tot mai pregnant ideea scrierii unei istorii a literaturii polone, întreprindere temerară, dar absolut necesară în spațiul românesc. În acest sens, Stan Velea parcurge cu asiduitate numeroase opere literare și texte critice, adună materialele necesare, întocmește fișe, redactează pe părți studii monografice cuprinzătoare. Un număr de zece studii vor fi publicate în volumul *Scriitori polonezi*, în anul 1972, acoperind o lungă perioadă din evoluția literelor polone. Preocupat în continuare de realizarea *Istoriei literaturii polone*, continuă să scrie și să publice alte studii de anvergură orientate spre zona romanului, îndeosebi a celui țărănesc și istoric. În acest sens, monografia *Romanul polonez contemporan* (1984) reprezintă prima sinteză pe această temă elaborată la noi în țară, cu reflecții și judecăți de valoare asupra

tehnicii de elaborare și a problematicii genului. Ca și în lucrările anterioare, autorul dovedește stăpânirea impecabilă a metodei comparate, înscriindu-se în buna tradiție a școlii românești de comparatism (vezi în acest sens și volumul *Universaliști și comparatiști români contemporani*, pe care l-a publicat în anul 1996).

În anul 1986, la Editura Univers a apărut primul volum al *Istoriei literaturii polone*. S. Velea operează o selecție riguroasă a materiei, împărțind lucrarea în trei volume (în total circa 1500 de pagini), fiecare volum cuprinzând la rândul său câteva perioade mari (vol. II, 1990; vol. III, 1995). Înainte de a trece la portretele monografice propriu-zise, autorul oferă o succintă caracterizare a fiecărei perioade în parte pentru a ilustra coordonatele principale ale evoluției fenomenului literar din Polonia. Din punct de vedere metodologic au fost supuși analizei scriitorii mari din literatura polonă. Nici unul dintre scriitorii aleși nu stârnește îndoieli în privința selecției valorice. Lipsseau totuși câteva „vârfuri” cu mare rol în ansamblul peisajului literar polonez: Bolesław Leśmian, Zofia Nałkowska, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Czesław Miłosz și Zbigniew Herbert, recuperați însă în compendiul *Siluate literare din Țara Vistulei*, publicat în 2004 (ultima ediție urmează să apară la Editura Corint). *Istoria* pe care a realizat-o S. Velea constituie o lucrare valoroasă atât ca sursă de informare și de eliminare a „petelor albe” existente până la acel moment, cât și ca mod de analiză, dezvăluind un efort interpretativ admirabil și stăpânirea deplină a instrumentelor de lucru. Școala călinesciană a însemnat pentru polonistul Stan Velea nu doar un mediu prielnic și stimulator, ci și o obligație nobilă, impunându-i un riguros plan de lucru și disciplină.

După apariția celui de al treilea volum al *Istoriei*, pornind de la lipsa acută a unor monografii despre poeți și prozatori polonezi intrați demult în spațiul românesc, S. Velea a publicat la scurt timp un studiu amplu, consacrat lui *Mickiewicz* (1995) și o monografie cuprinzătoare despre viața și opera scriitorului său preferat, *Sienkiewicz* (1998).

Paralel cu analiza atentă a procesului literar în structurile sale specifice, Stan Velea s-a interesat sistematic și de fenomenul receptării literare, componentă fundamentală a imaginii pe care o generează literaturile străine în alte spații culturale. După ce a publicat, în anul 1974, volumul *Paralelisme și retrospective literare*, autorul a continuat acest demers comparat și, în anul 1989, a tipărit *Interferențe literare româno-polone*.

După 1989 s-au produs schimbări semnificative ale mecanismului de receptare. Exegetul a revizuit informațiile anterioare, a completat tabloul cu

noile studii critice și traduceri apărute la noi, punând la dispoziția cititorilor cel mai complet studiu de până acum în această direcție: *Literatura polonă în România*, apărut în 2001. De remarcat secțiunea referitoare la bibliografia traducerilor din limba polonă, din care se pot vedea nu doar evoluția, ci și dinamica procesului de traducere și de receptare.

Al doilea capitol important în preocupările de anevergură ale polonistului S. Velea l-a constituit activitatea de traducător. Înțelegând încă de la început că, fără versiuni românești ale operelor fundamentale din literatura polonă, studiile critice referitoare la această literatură nu vor fi înțelese în mod adecvat, Domnia Sa s-a angajat într-un sistematic și susținut efort de transpunere în românește a zeci de cărți, aparținând cu precădere marilor clasici: Reymont, Żeromski, Prus, Iwaszkiewicz, Mrozek, Miłosz. Se poate afirma, fără a greși, că încununarea muncii de traducător a lui Stan Velea o reprezintă integrala *Sienkiewicz*. Cu excepția romanului *Fără dogmă*, a tradus trilogia (*Prin foc și sabie, Pan Wołodyjowski, Potopul*), *Familia Połaniecki, Quo Vadis, Pe câmp de glorie, Paznicul farului, Hania, Prin pustiu și junglă, Cavalerii teutoni*, coordonând în același timp ediția critică *Sienkiewicz*, inițiată de editura Univers. Atent la particularitățile stilistice ale textului original, zăbovind asupra nuanțelor și a subtilităților limbii polone, Stan Velea a oferit cititorilor români versiuni de excelentă calitate, înscriindu-se în rândurile celor mai buni traducători din țara noastră. Până în prezent a transpus în românește peste 25 de volume. Dacă la acestea vom adăuga cele 15 volume de istorie și critică, cele peste 350 de studii și articole tipărite în reviste de specialitate în țară și în străinătate, comunicările ținute la diferite simpozioane și congrese, îndrumarea la doctorat a tinerilor slaviști și comparațiști, vom avea imaginea unui om extrem de harnic, care a înțeles la timp că truda stă la temelia marilor realizări și satisfacții profesionale.

Datorită rezultatelor obținute de-a lungul anilor, Stan Velea a câștigat respectul confrăților de breaslă și un loc meritat în cultura românească. Prin hărnicie, disciplină și seriozitate profesională, prin dăruire și pasiune, a fost un model demn de urmat.

Dispariția Sa înseamnă o uriașă pierdere pentru lumea slaviștilor, pentru cultura polonă și română.

Odihnească-se în pace!

Constantin Geambașu

HALINA MIRSKA-LASOTA
(1930-2006)

S-a stins din viață la 14 august 2006 renumita specialistă poloneză în domeniul limbii și literaturii române, traducătoare, lector de limba română la Universitatea din Varșovia în anii 1957-1988, dr. Halina Mirska-Lasota, „martor tăcut al soartei noastre deloc ușoare, a polonezilor”, cum s-a scris despre ea într-unul dintre necrologuri.

După studii de filologie română la Universitatea din București în anii 1951-1955, Halina Mirska-Lasota a lucrat ca redactor la Agenția Polonă de Presă (Polska Agencja Prasowa) și totodată ca lector de limba română la Universitatea din Varșovia. În 1974 și-a susținut la Universitatea din București teza de doctorat în domeniul lingvisticii, sub conducerea acad. Alexandru Graur, tratând aspectul verbal în limba română (comparativ cu limba polonă). Această lucrare, care n-a văzut lumina tiparului, rămâne cea mai consistentă contribuție în domeniul comparației între cele două limbi, româna și polona. De asemenea, a colaborat la redactarea unor dicționare româno-polone și polono-române, publicate în Polonia. În 1964 i-a apărut o *Scurtă gramatică a limbii române (Zwięzła gramatyka języka rumuńskiego)*, iar în 1975 un *Mic dicționar al scriitorilor români (Mały słownik pisarzy rumuńskich)*. În ultimii ani s-a consacrat și muncii de traducător: două cărți de Norman Manea, *Octombrie, ora opt (Październik, godzina ósma)* și *Despre clovni: Dictatorul și Artistul (O Kłownach: Dyktator i Artysta)*, precum și monografia despre Ceaușescu, semnată de Pavel Câmpeanu, *Numărătoare inversă (Ceaușescu. Lata odliczane wstecz)*.

În afară de numeroase articole în presă pe teme românești, precum și de colaborarea cu editurile la publicații enciclopedice, începând din anii '80 ai secolului trecut, Halina Mirska-Lasota a lucrat intens la un mare dicționar româno-polon. Lucrarea nu a apărut, iar editura a renunțat în anii '90 s-o mai tipărească, din motive financiare. De peste cinci ani am colaborat cu Halina Mirska-Lasota în vederea actualizării acestui dicționar, care numără circa 45.000 de cuvinte. Din păcate, n-am putut câștiga lupta cu timpul și cu boala sa. Dicționarul va apărea, cred, abia în anul viitor.

Toți cei care am cunoscut-o am rămas cu amintirea figurii ei modeste, cu marea ei dragoste de oameni. În casa Sa se putea conta oricând pe o bună primire, un colț cald, o convorbire și o carte bună de citit; mulți oameni din diferite țări au putut-o cunoaște astfel. În ciuda faptului că a trecut prin vremurile grele ale războiului, răspândea mereu o mare căldură și totdeauna a văzut în omul de lângă ea un prieten apropiat. Așa ne va rămâne în amintire pentru totdeauna.

Joanna Porawska

La această caldă evocare, redactată de colega dr. Joanna Porawska, de la Catedra de filologie română a Universității Jagiellone din Cracovia, ne îngăduim a adăuga și cuvântul nostru.

Halina Mirska-Lasota este o figură reprezentativă a românisticii universitare poloneze, alături de mari nume, ca Emil Biedrzycki, Stanisław Łukasik, Witold Truszkowski, pentru a aminti numai pe câțiva dintre cei dispăruți. Lucrările sale în domeniul lingvisticii românești au fost bine cunoscute la timpul lor în țara noastră, bucurându-se de recenzii călduroase. Din teza de doctorat s-a publicat un capitol, *Compatibilitatea verbelor românești cu exprimarea sensurilor aspectuale* (SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 383-389).

Lucrarea sa de tinerețe, *Unele probleme ale formării cuvintelor în limba română*, publicată în vol. I al culegerii *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, 1959, p. 145-189, conține numeroase elemente de cercetare originală, reținute ulterior ca un bun câștigat pentru știință (cf. tratatul de *Formarea cuvintelor în limba română*, I, *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, 1970, p. 59, 86, 104, 117, 184, 189; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, coordonator Ion Gheție, București, 1997, p. 223; Maria Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic în limba română*, București, 2006, p. 54, 79, 137, 183, 283, 318). În volumul de referință, *Introducere în lingvistica și filologia românească*, de I. Coteanu și I. Dănilă (București, 1970), se spune că „pentru compunere dispunem de un studiu cuprinzător, datorat Halinei

Mirska (1959) care ia în considerație toate aspectele acestui capitol” (p. 114).

Lucrările sale apărute în Polonia au fost și ele primite cu multă căldură la noi. *Scurtă gramatică a limbii române*, apărută la Varșovia în 1964, a fost recenzată de Stanisław Gogolewski, pe atunci lector de limba polonă la Universitatea din București, în „Limba română”, XIV, 1965, nr. 5, p. 626-628, iar *Micul dicționar al scriitorilor români* (Varșovia, 1975) s-a bucurat de recenzii entuziaste din partea română: Al. Graur (în „România literară”, VIII, 1975, nr. 33, p. 8), Stan Velea (în „Luceafărul”, XIX, 1976, nr. 11, p. 8), Emil Manu (în „Orizont”, Timișoara, XXVII, 1976, nr. 10, p. 3) și Leon Volovici (în „Cronica”, Iași, X, 1975, nr. 32, p. 10, precum și în „Cahiers roumains d'études littéraires”, IV, 1976, nr. 1, p. 128-129).

Un cuvânt despre contribuția Halinei Mirska-Lasota la lexicografia româno-polonă. Ea a făcut parte, alături de A. Weinsberg și E. Biedrzycki, din colectivul de redacție al marelui dicționar român-polon (*Słownik rumuńsko-polski*) sub redacția lui Jan Reychman, apărut în 1970 la Editura „Wiedza Powszechna” din Varșovia. Este o lucrare monumentală de peste 700 de pagini *in quarto*, cuprinzând aproximativ 100.000 de cuvinte ale limbii române, multe dialectale, argotice sau destul de rare, aparținând terminologiei faunei și florei românești populare, obiceiurilor și credințelor etc. Aflându-mă la Cracovia în momentul apariției (eram atunci lector de limba română la Universitatea Jagiellonă), am fost martor al entuziasmului unanim al tuturor iubitorilor de cultură românească față de acest dicționar – un adevărat eveniment. Înarmați cu acest prețios instrument de lucru, studenții secției de română s-au avântat pur și simplu (o spun fără exagerare) la traducerea unor texte din literatura română, prezentate apoi în seri literare sau chiar publicate. Este cu atât mai mult de salutat efortul Halinei Mirska-Lasota, excelentă cunoscătoare a limbii române, care a urmărit în continuare dezvoltarea dinamică a lexicului românesc, pornind de una singură la alcătuirea unui nou dicționar, oglindind marile înnoiri din acest important domeniu al limbii noastre în ultimele decenii. Suntem convinși că, în noua formă de care, în continuarea muncii Halinei Mirska-Lasota, se îngrijește dr. Joanna Porawska, acest dicționar se va constitui sub toate aspectele într-un omagiu postum adus mării prietene dispărute dintre noi.

GUNNAR JACOBSSON
(1918–2001)

La 1 aprilie 2001 ne-a părăsit pentru totdeauna, la vârsta de 83 de ani, profesorul emerit Gunnar Jacobsson de la Universitatea din Göteborg, unul dintre cei mai valoroși slaviști scandinavi. S-a născut la 22 decembrie 1918 în localitatea Lysekil, din Suedia, unde tatăl său a lucrat ca muncitor în industria berăriei, și a încetat din viață la Gothenburg (în suedeză, Göteborg), important centru cultural scandinav. Grație tenacității tatălui său, care, pentru a se specializa și a agonisi cele necesare întreținerii familiei sale, a cutreierat întreaga Europă, muncind într-o vreme în Rusia, la Sankt-Petersburg, Gunnar Jacobsson și cei patru frați ai săi au putut urma, cu succes și fără grija zilei de mâine, studii superioare.

Interesul său pentru slavistică s-a născut datorită faptului că a avut prilejul să răsfoiască în tinerețe două compendii de limba rusă, unul descoperit de el în biblioteca tatălui său, iar cel de-al doilea obținut de la autor, o rudă a mamei sale. Ambele lucrări l-au captivat în așa măsură, încât, după absolvirea liceului, s-a decis să studieze limbile slave. A făcut, în consecință, studii de slavistică: mai întâi în sudul țării, la Lund, apoi în nordul Suediei, la Uppsala, unde în 1944 își susține examenul de licență. Teza de doctorat, intitulată *Le nom de temps l'êto dans les langues slaves*, la elaborarea căreia a lucrat timp de trei ani în Suedia și mai ales în Franța, și-a susținut-o cu brio în 1947.

Interesul pentru limbile slave l-a determinat să studieze ani îndelungați în țările respective, mai întâi în Polonia (încă înaintea celui de-al doilea război mondial), apoi în Cehoslovacia, Rusia (respectiv Uniunea Sovietică), Bulgaria, Iugoslavia, cu deosebire în Slovenia. N-a ocolit nici România, pe care a vizitat-o în două rânduri, în 1965 și 1967, ca participant al unor reuniuni internaționale, dar și pentru a se familiariza cu graiurile lipovenilor, cunoscute lui anterior doar teoretic (cu acest prilej, regretatul acad. Emil Petrovici i-a pus la dispoziție o mașină a Academiei pentru a-i facilita cercetările dialectale în localități din Dobrogea).

În 1944–1948 a predat rusa la Gothenburg University College, devenit mai târziu Universitatea din Göteborg, căreia i-a rămas devotat până la sfârșitul vieții. A deținut aici funcțiile, respectiv gradele, didactice de docent (1948-1951), preceptor (1951-1964) și profesor de limbi slave (din 1964 până în 1984, când iese la pensie). Are meritul de a fi înființat la Göteborg o catedră de limbi slave (denumită în suedeză *Slaviska Institutionen vid Göteborgs Universitet*) și de a fi format, aici, timp de patru decenii, câteva generații de slaviști și traducători din și în limbi slave, zece dintre aceștia susținându-și teza de doctorat sub îndrumarea sa.

Ca vârstă și preocupări, Gunnar Jacobsson constituie o verigă intermediară între generația anterioară de slaviști, din care îi amintim aici pe Gunnar Gunnarsson, decanul de vârstă al slaviștilor scandinavi din anii '50-'60, și Knut-Olof Falk, care a ilustrat la Lund, în aceeași perioadă, studiile de polonistică și, pe de altă parte, generația următoare, cea actuală, din care fac parte Sven Gustavsson, Olof Paulsson ș. a.

În rândurile slaviștilor scandinavi (suedezi, norvegieni, danezi și finlandezi) s-a bucurat de un prestigiu deosebit, propunerile sale fiind hotărâtoare la alegerile organelor conducătoare ale slaviștilor din țările nordice (din 1952 până în 1997, dată după care nu mai poate participa din motive de sănătate) și ale comitetului de redacție al revistei „Scando-Slavica” (care apare la Copenhaga), al cărei redactor-șef a fost timp de 27 de ani.

A îndeplinit timp îndelungat funcția de reprezentant al Suediei în Comitetul Internațional al Slaviștilor și de vicepreședinte al asociației internaționale a rusiștilor, MAPRIAL. Cunoștea temeinic, până la cele mai mici amănunte, istoria oficială și cea neoficială a slavisticii scandinave, despre care ne vorbea cu plăcere în franceză, engleză, rusă sau germană. Își alegea pentru discuții una dintre aceste limbi în funcție de performanța lingvistică prezumtivă a interlocutorilor săi. Stăpânea, firește, și o serie de limbi slave, cu precădere polona și rusa. Avea obiceiul să spună că suedezii nu-și permit să facă știință în limba lor maternă, căci ar risca să rămână neînțeleși pe arena internațională.

Grație personalității sale remarcabile, ca om și savant, și-a câștigat numeroși prieteni în lumea slavă: Witold Doroszewski (Polonia), Tine Logar (Slovenia), Alois Jedlička (Cehia), Vitalij Kostomarov (Rusia) și mulți alții. Avea o fire deschisă, amabilă și plină de viață. La întruniri, pentru a descreți frunțile participanților, avea obiceiul să cânte (în suedeză), marcând astfel o pauză de destindere. Vocea sa pătrunzătoare de viking i-a

uimit, de pildă, pe participanții la Seminarul internațional de limbă, literatură și cultură slovenă (Ljubljana, 1970) și i-a cucerit, la un pahar de vin, pe lipovenii din Jurilovca.

A fost un slavist în accepția largă a acestui termen, căci l-au interesat atât limba, cât și literatura țărilor slave, pe care le-a studiat și predat timp îndelungat. Bibliografia lucrărilor sale cuprinde un vast spectru tematic, începând cu fonologia polonă și literatura rusă și terminând cu traduceri din rusă, polonă și croată. Citez, spre exemplificare, studiul său *L'histoire d'un groupe de mots balto-slaves*, Göteborg, 1958, 121 p., care reprezintă, după cum am mai arătat (în SCL, X, 1959), o lucrare valoroasă, în care se remarcă, între altele, stăpânirea sigură a metodelor de cercetare etimologică (despre activitatea științifică a lui Gunnar Jacobsson am relatat în articolul *Aspecte din activitatea institutelor de studii slave din Suedia și Norvegia*, în Rsl XIV, 1967).

Folosea în anumite situații latina, pe care o stăpânea perfect. La una dintre prelegerile pe care le-am ținut studenților slaviști din Göteborg, cuvintele introductive, de salut, le-am rostit în latină, la care Gunnar Jacobsson, spre uimirea auditoriului, a răspuns, fără o pregătire prealabilă, tot în latină, făcând o întregă expunere biobibliografică asupra invitatului său din București.

Sunt semnificative în acest context cuvintele de rămas bun, la care subscriem, rostite în spiritul tradiției colegului lor, de către slaviștii suedezi (v. „Scando-Slavica”, vol. 47, 2001): „Amice et mentor! Memoria tua semper vivet!”.

Victor Vascenco

CRONICI

Conferința „Bristol”

În perioada 16-17 mai 2007, a avut loc la Cracovia Conferința științifică a Societății Internaționale „Bristol” a poloniștilor, cu prilejul sărbătoririi unui deceniu de la înființare. Reunind peste o sută cincizeci de membri, cadre didactice din Polonia și din străinătate, care predau limba polonă ca limbă străină, Societatea a organizat în diferite centre universitare (Lódź, 1997; Lublin, 1999; Cieszyn, 2000; Wrocław, 2002; Varșovia 2004, Cracovia, 2007) conferințe științifice care au abordat cu precădere probleme de metodologie a predării, dar și teme din domeniul culturii, literaturii și lingvisticii, concretizate în publicarea unor volume de înaltă ținută științifică.

Din partea României, subsemnatul a participat la toate aceste conferințe, beneficiind de dialogul deschis și rodnic dintre specialiștii din Polonia, țara organizatoare, și cei din străinătate. Toate aceste conferințe, dincolo de chestiuni de fond, au scos în evidență aspecte legate de modernizarea și eficientizarea procesului de învățământ, precum și condițiile concrete în care își desfășoară activitatea colegii din diferite centre universitare.

Constantin Geambașu

Spațiul și timpul ca paradigme culturale

Simpozionul științific cu participare internațională, „Spațiul și timpul ca paradigme culturale”, face parte din seria de manifestări științifice anuale devenite tradiționale, organizate la inițiativa Catedrei de Filologie

Rusă, în colaborare cu Catedra de Slavistică de la Universitatea din București și cu Asociația Profesorilor de Limba și Literatura Rusă din România.

Și anul acesta simpozionul s-a desfășurat în perioada 25-27 mai, având ca sponsor principal firma Lukoil și bucurându-se de implicarea membrilor Comunității rușilor lipoveni din București, care au imprimat culoare și divertisment acestei acțiuni. Astfel, după prezentarea comunicărilor științifice în cadrul secțiunilor ce a avut loc la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, participanții veniți din țară și de peste hotare au avut ocazia să cunoască mai bine specificul rușilor staroveri stabiliți în România de peste 300 de ani. Această întâlnire a avut loc în aer liber, pe malul lacului Snagov, unde multiplul campion mondial și olimpic Ivan Patzaikin a făcut o demonstrație de antrenament cu sportivii săi, iar alți membri ai comunității au vorbit oaspeților despre cultura lor, înviorând această prezentare cu cântece păstrate din vechime.

Lucrările sesiunii științifice au fost prezentate în două secțiuni, în funcție de limba de comunicare – rusă sau română. Ele au acoperit o varietate largă de subiecte, având în vedere că tema generică a manifestării permitea acest lucru.

Simpozionul s-a bucurat de un mare succes atât prin calitatea comunicărilor, cât și prin cea a organizării, fiind susținut de largă participare a specialiștilor veniți din țară (Craiova, Cluj, Iași) și din străinătate (Bulgaria, Rusia, Republica Moldova, Serbia și Polonia).

Axinia Crasovschi

Dezvoltarea slavisticii europene în perioada imperiilor

În perioada 16-18 octombrie 2007, la inițiativa profesorului Sergio Bonazza, directorul Departamentului de Germanistică și Slavistică al Universității din Verona, a avut loc sesiunea științifică a Comisiei Internaționale de Istoria Slavisticii, cu tema *Dezvoltarea slavisticii europene*

în perioada imperiilor. La sesiune au participat cu comunicări membrii comisiei din următoarele țări: Bulgaria (P. Karaghiozov), Cehia (M. Zelenka), Franța (Antonia Bernard), Germania (Barbara Kunzman-Müller, Helmuth Schaller), Grecia (Jana Maligkoudi), Italia (Giovanna Brogi, Segio Bonazza, Stefano Aloe, Giovanna Siedina), Israel (Wolf Moskovici), Lituania (Oleg Poliakov), Polonia (Tadeusz Lewaszkiewicz), România (Constantin Geambașu), Rusia (Mihail Robinson), Slovenia (Irena Orel), Slovacia (L'ubor Matejko), Suedia (Ulla Birgegard), Ucraina (Vira Franciuk). Lucrările urmează să fie publicate în volum.

La ședința de lucru s-a prezentat darea de seamă cu privire la activitatea desfășurată de la ultima întâlnire a Comisiei (Ljubljana, 16 august 2003, în timpul Congresului Internațional al Slaviștilor). S-a luat hotărârea ca fiecare țară să fie reprezentată de doi membri, în scopul de a spori eficiența și de a asigura continuitatea activității comisiei, având în vedere că majoritatea membrilor acesteia se apropie de vârsta pensionării.

Constantin Geambașu

50 de ani de slavistică timișoreană

În perioada 2-4 noiembrie a.c., la Universitatea de Vest din Timișoara a avut loc simpozionul științific internațional pe tema „Dialoguri interculturale. 50 de ani de slavistică timișoreană”. Evenimentul a debutat cu deschiderea festivă, la care au participat, alături de gazde (rectorul Universității de Vest, prof.dr. Ioan Mihai, și decanul Facultății de Litere, prof.dr. Maria Țechea), atât oficialități locale (prefectul de Timișoara, Ovidiu Drăgănescu), cât și oaspeți din țară și străinătate (consulul general al Serbiei la Timișoara, Dragomir Radenkovici, deputatul și președintele Uniunii Sârbilor din România, Slavomir Gvozdenovici). Cuvinte de salut au fost adresate participanților la simpozion de către prodecanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, conf.dr. Octavia Nedelcu, de șeful Catedrei de Comunicare interculturală a Universității

Pedagogice „A.I. Herzen” din Petersburg, prpf.dr. Irina Pavlovna Lîsakova. De asemenea, au fost citite mesaje de salut din partea secretarului pe probleme de cultură și educație din Voivodina și a deputatului și președintelui Comunității Rușilor Lipoveni din România.

A fost un bun prilej de a rememora începuturile deloc ușoare ale unei ramuri esențiale de studiu, când a supraviețuit doar Catedra de limba rusă, dar și perioadele mai bune, când a fost posibilă și înființarea Catedrei de literatură rusă, iar, mai târziu, a celei de limbă și literatură sârbă și croată. Noile condiții au dus la unificarea catedrelor într-una singură, denumită Catedra de limbi și literaturi slave. Revista științifică editată de colectivul catedrei a apărut inițial în 1991 sub denumirea de „Probleme de filologie rusă”, iar din 1996 își schimbă denumirea, în „Probleme de filologie slavă”.

Bilanțul activității membrilor catedrei în perioada scursă demonstrează potențialul didactic și științific puternic pe care l-a avut slavistica timișoreană, lucru subliniat în unele luări de cuvânt de la Deschiderea festivă a evenimentului. S-au remarcat însă și dificultățile obiective actuale cu care se confruntă Catedra de slavistică, exprimându-se speranța în depășirea cu bine a acestei perioade și revenirea la forța de altădată.

Un moment deosebit l-a reprezentat lansarea a două volume de mare importanță. Este vorba de cărțile *Un om, un simbol. In honorem magistri Ivan Evseev* (volum îngrijit de prof.dr. M. Bucă, conf.dr. Maria Andrei și prep.drd. Daniela Gheltofan și apărut la editura CRLR) și *Slavistica universitară timișoreană. Dicționar biobibliografic / Тимишоарская университетская славистика. Библиографический словарь* (autor prof.dr. Jiva Milin, apărut la Editura Universității de Vest).

Simpozionul s-a bucurat de o largă participare a specialiștilor în slavistică atât din țară (alături de timișoreni au venit și cei din București și Cluj-Napoca), cât și din străinătate – Austria, Cehia, Germania, Serbia, Ungaria și Rusia. Comunicările au fost prezentate pe parcursul a două zile, în cadrul a patru secțiuni. Tematica lucrărilor a acoperit o paletă largă de subiecte din domeniul lingvisticii și stilisticii, al literaturii și poeziei, folclorului, socio-culturii, metodicii predării limbilor slave ș.a.

În cadrul mesei rotunde s-a dezbătut problema slavisticii universitare din țările neslave, analizându-se perspectivele și posibilitățile acestui domeniu de studiu.

Pe tot parcursul manifestării științifice, în foierul din dreptul sălii Aula Magna, a funcționat expoziția de lucrări științifice aparținând membrilor catedrei care au lucrat și publicat în perioada 1957-2007.

Axinia Crasovschi

Despre autori

Bercaru, Anca – doctor în filologie, specialitatea lingvistică slavă - limba sârbă, lexicologie, onomastică, relații lingvistice româno-sârbe.

Crasovschi, Axinia – lect.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatura rusă a secolului al XX-lea (poezia), cercetător al vieții lipovenilor.

Cristian, Adriana – lect.dr. la Catedra de slavistică a Universității din Cluj-Napoca, specialist în istoria literaturii.

Dinu, Camelia – asist.drd. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatură rusă (avangarda).

Dragomir, Elena - licențiată în istorie a Facultății de Științe Sociale a Universității „Valahia” din Târgoviște, cercetător în cadrul Centrului pentru Cercetarea Istoriei Relațiilor Internaționale „Grigore Gafencu” al Universității „Valahia” din Târgoviște; doctorand în Științe Sociale la Universitatea din Helsinki.

Felea, Alina - doctor în istorie, Institutul de Istorie al Academiei din Chișinău.

Ganceva, Bistra – prof.dr. la Catedra de literatură bulgară a Facultății de Filologie la Universitatea din Plovdiv, lector de limba și literatura bulgară la Universitatea din București, specialist în literatură bulgară (secolele al XIX-lea – al XX-lea).

Geambașu, Constantin – prof.dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în literatură polonă contemporană, cultură polonă, literaturi slave comparate.

Krasowska, Helena - doctor în filologie, cercetător științific la Institutul de Slavistică din Varșovia, al Academiei Polone de Științe, specialist în lingvistică slavă, dialectologie.

Manea, Lăcrămioara - cercetător științific la Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea.

Mitu, Mihai – prof.dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în filologie slavă, slavă veche și slavonă românească, relații culturale româno-slave.

Moisei, Antoni – conf.dr. la Universitatea din Cernăuți, Catedra de etnologie, istorie antică și medievală, specialist în etnologie.

Nakova, Vasilka – asist.univ., doctorand, profesor de limba și literatura română la Catedra de romanistică a Universității „Kliment Ohridski”, Sofia (Bulgaria).

Nedelcu, Octavia – conf.dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în literatură și cultură sârbă.

Olteanu, Antoaneta – conf.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatură rusă (perioada veche și modernă, literatura secolelor al XX-lea – al XXI-lea), istoria mentalităților, etnologie.

Paliga, Sorin, lect.dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în lingvistică slavă, tracologie, relații lingvistice româno-slave.

Porawska, Joanna – lect.dr. la Catedra de filologie romanică a Universității Jagiellone din Cracovia, specialist în lingvistică romanică, etnolingvistică.

Pleter, Tiberiu – prof.dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în filologie slavă, relații lingvistice și literare româno-cehe.

Țiprișan, Marilena-Felicia - doctorand, specialitatea filologie slovacă.

Vascenco, Victor – membru al Academiei Internaționale de Științe de la Moscova, prof.dr.doc. la Departamentul de Lexicologie română și albaneză al Universității din Mannheim, Germania, specialist în lingvistică slavă, lexicologie, terminologie rusă, onomastică și toponomastică.

Vârcioroveanu, Maria - lector doctor, pensionar, Universitatea București, specialist în literatură și cultură polonă.

Zawadzki, Andrzej – lect.dr. la Catedra de Antropologie culturală, Universitatea Jagiellonă din Cracovia, specialist în literatură polonă contemporană.

CUPRINS

LITERATURĂ

Constantin Geambașu, <i>Stanisław Wyspiański în cadrul modernismului polon</i>	7
Adriana Cristian, <i>Impresionismul în literatură</i>	18
Camelia Dinu, <i>Eterogenitate și paradox în literatura rusă de avangardă</i>	35
Bistra Ganceva, <i>Димчо Дебелянов</i>	53
Maria Vârcioroveanu, <i>Kazimira Iłlakowiczówna – o interpretă a liricii românești</i>	72
Andrzej Zawadzki, „ <i>Hojność śladu</i> ”. <i>O Śniegu Leśmiana</i>	90
Antoaneta Olteanu, <i>Metafizică și suprarealism. Iuri Mamleev</i>	103

LINGVISTICĂ

Victor Vascenco, <i>Melchisedec și lipovenii</i>	123
Helena Krasowska, <i>Problem słownictwa w polskiej gwarze góralskiej bukowińskich</i>	141
Vania Nakova, <i>Construcția ca + gerunziu în limba română și echivalentele sale în limba bulgară</i>	149
Marilena Felicia Țiprișan, <i>Aspectul verbal în percepția lingviștilor cehi și slovaci</i>	159
Anca Berbaru, <i>Nume feminine de origine laică în antroponimia românească</i>	169

MENTALITATE

Tiberiu Pleter, <i>Realități istorice românești oglindite în scrierea</i>	
---	--

Diadochos a lui Bartolomej Paprocki (<i>sfârșitul secolului al XV-lea</i>)	185
Elena Dragomir, <i>Propaganda antislavă în timpul regimului Antonescu.</i>	202
Lăcrămioara Manea, <i>Carte românească veche (secolul al XVII-lea în colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea. Considerații</i>	221
Antonie Moisei, <i>Rituri apotropaice împotriva furtunii și grindinei la românii din Bucovina</i>	247
Alina Felea, <i>Atitudini în fața morții în Țara Moldovei în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea</i>	257

CRONICA TRADUCERILOR

„Treniile” lui Kochanowski în românește (Stan Velea)	293
--	-----

RECENZII

<i>O nouă contribuție. Milan Vancu, Srpsko-jugoslovensko-rumunski odnosi kroz vekove (Relații sârbo-iugoslavo-române de-a lungul veacurilor), Belgrad, Editura Stručna knjiga, 2005, 303 p. (Octavia Nedelcu)</i>	301
<i>Jurnalul de la miezul nopții - voyeurism sau mod de cunoaștere. Maxim E. Matkin: Jurnalul de la miezul nopții: Slovnafšt, Bratislava 2002 (Marilena-Felicia Țiprișan)</i>	304
<i>Florin Curta, Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII. Târgoviște, Ed. Cetatea de Scaun 2006 (Sorin Paliga)</i>	310
<i>Jarmila Bednaříková, Stěhování národů (Migrația popoarelor), Praga, Ed. Vyšehrad, 2003; Jarmila Bednaříková, Aleš Homola, Zdeněk Měřínský Stěhování národů a východní Evropa. Byzanc, Slované, Arabové (Migrația popoarelor și Europa de Est. Bizanțul, slavii, arabii), Praga, Ed. Vyšehrad, 2006 (Sorin Paliga).....</i>	312

PERSONALIA

<i>Un bibliolog polonez la a 90-a aniversare: Tadeusz Ulewicz</i> (Mihai Mitu)	317
<i>Profesorul Tiberiu Pleter la 75 de ani</i> (Constantin Geambașu)	325

IN MEMORIAM

<i>Stan Velea (1933-2007)</i> (Constantin Geambașu)	331
<i>Halina Mirska-Lasota (1930-2006)</i> (Joanna Porawska, Mihai Mitu)	334
<i>Gunnar Jacobson (1918-2001)</i> (Victor Vascenco)	337

CRONICI	343
---------------	-----

<i>Despre autori</i>	349
----------------------------	-----